

Talip Çukurlu,

İsyânî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım),

İstanbul: DBY Yayınları, 2022, 174 s., ISBN: 978-625-7471-70-1.

Talip Çukurlu tarafından yayıma hazırlanan *İsyânî Dîvânı*, hangi yüzyılda yaşadığı bilinmeyen İsyânî, İsyân, Âsî mahlaslarıyla şiirler yazan divan-tekke şairinin şiirlerini ihtiva eden eseridir. İsyânî, tasavvufi yönü ağır basan bir şairdir. Tarikat ehli olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır. *İsyânî Dîvânı*'nın yüzyılı, müntensihi, istinsah tarihi tespit edilememiştir. Dîvân mürettep değildir. *İsyânî Dîvânı*'nda çok fazla aruz kusuru ve yer yer anlam bozuklukları bulunmaktadır. Bu kusurların çoğunun müstensih hatası olduğu düşünülmektedir. *İsyânî Dîvânı* hakkında daha önce herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Tek nüshası İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Koleksiyonu 34 Ae Manzum 300 numarada kayıtlı olan *Dîvân*, sondan eksik olup 28 varaktır.

Talip Çukurlu'nun, tek nüsha üzerinden hazırladığı neşir, üç bölümden müteşekkildir. Birinci bölüm "İsyânî", ikinci bölüm "İsyânî Dîvânı'nın İncelenmesi", üçüncü bölüm ise "İsyânî Dîvânı" başlıklarıyla okuyucuya sunulmuştur.

Üç alt başlıktan oluşan birinci bölümde, İsyânî'nin hayatı, mahlası, dîvânı, edebî kişiliği, dil ve üslubu hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde İsyânî mahlasına şüara tezkirelerinde ve edebiyat tarihlerinde rastlanmadığına değinilmiştir. Tuhfe-i Nâilî'de *İsyânî Dîvânı* hakkında çok kısa bir bilgi bulunduğu bilgisi verilmiş ve ilgili madde paylaşılmıştır. Çukurlu, yaptığı literatür taramasında İsyânî/Âsî mahlasını kullanan şairlere dair tespitlerini okuyucuya aktarmış fakat bu mahlası kullanan hiçbir şairin, tespit ettiği dîvândaki şair olmadığına kanaat getirmiştir. Çukurlu, bu bölümde *İsyânî Dîvânı*'nın 28 varaktan oluştuğunu, nesih hat ile yazıldığını, mürettep olmadığını ve eserin başka bir nüshasının tespit edilemediğini belirtmiştir. Yazar, 28 varaktan oluşan yazmanın son sayfasındaki sayfa numarasından hareketle -sonu eksik olmasına rağmen- bir divan hacminde olabileceğini düşündüğünü belirterek eserine *dîvânçe* kelimesini uygun görmüştür. Yazmada çok fazla imla hatası, aruz kusuru, anlam bozukluğu bulunması metnin okunmasını ve anlamlandırılmasını zorlaştırmıştır.

Yazar yine ilk bölümde yazmanın dili ve dönemi ilgili çıkarımlarda da bulunmuştur. Yazmada Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait *anlayuban*, *bilgi*, *bilışeli*, *-durur* gibi kullanımlardan hareketle yazmanın bahsi geçen dönemde veya bu dönemin etkisinin devam ettiği bir dönemde yazılmış olabileceği belirtilmiştir. *Dîvân*'da Azeri

Türkçesinde kullanımı belirgin olan *yahşi*, *menem* gibi kullanımların bulunması Azeri sahasına yakın bir şair olabileceğini de akla getirmektedir. Ayrıca müstensihin, bir eki, mesela *-dur* sonekini, aruz ve kafiye endişesi olmadan kimi zaman *-durur*, kimi zaman *-dur* şeklinde yazması nüshanın 17. yüzyılda istinsah edilme ihtimalini de düşün-dürmektedir veya bu durum, müstensihin aşırı özensizliğinin bir sonucu da olabilir.

İsyânî'nin Arapça ve Farsça kelimeleri fazla kullanmamaya, sade bir dille yazmaya gayret ettiği belirtilerek bunu, insanları Allah yoluna sevk etmek amacıyla yaptığı ifade edilmiştir. İsyânî'nin, manzumelerinde ayet, hadis ve tasavvufa dair pek çok ifade kullandığı, bazı şiirlerinde bunları izah etmeye çalıştığı, bunu yaparken de edebî kaygıdan uzak olduğu dile getirilmiştir. Çukurlu'nun ifadesiyle, "Mutavvif şairlerin çoğunda görüldüğü üzere, bilhassa tasavvufi şiir yazmanın amacı edebî hünerleri sergilemek değil insanlara doğruyu ve güzeli anlatmaktır." Çukurlu, her ne kadar yazmada söz ve anlama dayalı edebî sanatların mevcudiyetinden de bahsetse de kitapta bu sanatlara dair bir başlık açılmamış, örnek paylaşılmamıştır.

"İsyânî Dîvânı'nın İncelenmesi" başlıklı ikinci bölümde İsyânî'nin şiirleri, şekil ve muhteva özellikleri başlıkları altında incelenmiştir. Bu bölümde divanda dört farklı nazım şeklinde 59 manzume bulunduğu, bu manzumelerden 25 tanesinin gazel, 23 tanesinin mesnevi, 10 tanesinin murabba, 1 tanesinin muhammes formunda olduğu belirtilmiştir. Bu manzumelerdeki beyit sayısı 642'dir. Yine bu bölümde divanda bulunan nazım şekilleri için ayrı ayrı başlıklar açılmış ve gazel, mesnevi, murabba, muhammes nazım şekilleriyle ilgili detaylı bilgi paylaşılmıştır. *İsyânî Dîvânı*'nda yer alan gazeller arasında Hz. Muhammed için söylenmiş bir naat, bir hadisin açıklanmaya çalışıldığı bir gazel, pişmanlık başlıklı bir gazel bulunduğu ifade edilmiştir. En çok altı beyitli gazellerin tercih edildiği belirtilerek nâ-tamam iki gazel bulunduğu, bir gazelde de mahlas bulunmadığı bilgisi verilmiştir. *İsyânî Dîvânı*'nda yer alan tamamı dinî içerikli olan mesnevilerde mısra eksiklikleri olduğu, bu eksikliklerin de müstensih kaynaklı olabileceği beyan edilmiştir. *İsyânî Dîvânı*'nda yer alan murabбалarda da eksik dizeler olduğu ifade edilerek bu nazım şekliyle elifnâme, naat, vücudnâme, istimdadnâme, bahariyye, şefaathnâme, nasihatnâme gibi konuların ele alındığı dile getirilmiştir. *İsyânî Dîvânı*'nda tek muhammes yer almakta olup konusu nasihat üzerinedir. İsyânî, Hz. Muhammed'in bir hadisini her bendin sonunda tekrar etmiş ve tabiri caizse manzumeyi bu hadis üzerine inşa etmiştir.

Çukurlu, nazım şekilleriyle ilgili bilgi verdikten sonra vezin konulu başlıkta *İsyânî Dîvânı*'nda yer alan 59 şiirde kullanılan aruz kalıpları ve bahirleri hakkında bilgi aktarmıştır. İsyânî'nin mahlas beytinde özellikle de mahlasta aruz hatası yapması, yazar tarafından şüpheyle karşılanmış ve bu şiirlerin çalıntı olabileceği

ifade edilmiştir. Bununla da kalmayıp aruz kusuru olan mahlasların bulunduğu beyitlerden örnekler paylaşarak bu şüphe delillendirilmiştir.

“İşyânî Dîvânî” başlıklı son bölümde metin oluşturulurken kullanılan yöntem, nüsha tavsifi, kütüphane katalog bilgileri, zahriyede yer alan mühürler gibi bazı hususlarla ilgili bilgi bulunmaktadır. Sonrasında çeviri yazılı metinde kullanılan transkripsiyon sistemi tablo olarak verilmiştir. Bu bölümün son başlığı altında ise çeviri yazılı metin ile tıpkıbasım yer almıştır. Çalışmada Arap harfli metinlerle Latin harfli metinlerin yan yana olması yani karşılıklı yerleştirilmiş olması okuyucunun iki metni karşılaştırarak okumasını kolaylaştırmaktadır. Kitap, sonuç, kaynakça ve *İşyânî Dîvânî*’nda yer alan manzumeler çizelgesi ile hitâma ermiştir. Metinde tespit edilen bir takım eksik ve hatalar kitabın sonraki basımında düzeltilmesi için yazarla paylaşmış olup bu yazıda bazıları sunulmuştur.

Metinde “İşyânî’nin ... kendi nefsinin küçük görme, Allah’a karşı acizliğini ortaya koyma amacıyla bu mahlası seçtiğini düşünmek gerekmektedir.” ifadesi yer almıştır. İsyân kelimesinin bu tür bir anlamı tespit edilememiş, mahlas ve ortaya atılan fikir arasındaki irtibat tarafımızca anlaşılammıştır (s. 19).

Çalışma içerisinde hem inceleme hem de metin bölümünde gözden kaçan yazım ve çeviri yazı hataları bulunmaktadır.

<i>Dîvân</i>’da görülen	Teklif edilen
hecez	: hezec (muhtelif yerlerde)
şādıķu’l-va’d	: şādıķa’l-va’d (s. 40)
ġiyāşü’l-müstagîsin	: ġiyāşe’l-müstegîşin (s. 41, s. 132)
‘Osmāñ	: ‘Oşmān (s. 56)
luţf-ı ‘aţā	: luţf [u] ‘aţā (s. 60)
ķatre	: ķatre (s. 82, s. 126, s. 156)
Ġavs	: Ġavs (s. 84)
Keremallahü	: Kerremallahü (s. 88)
daĥî	: daĥi (s. 94, s. 144)
řāhirā	: řāhiren (s. 102)
yazıdır	: yazıdır (s. 106)
bildiñse	: bulduñsa (s. 108)
dökdü	: döñdü (s. 116)
[boş bırakılmış]	: mîr (s. 130)
Fāruķ	: Fārūķ (s. 138)
añlayuben	: añlayuban (s. 146)
Şāniyā	: Şāniyen (s. 158)